

LEIDRAAD BIJ HET BESCHRIJVEN VAN EEN BOEKBAND

ARCHIVES ET BIBLIOTHÈQUES DE BELGIQUE
ARCHIEF- EN BIBLIOTHEEKWEZEN IN BELGIË

Numéro spécial - Extranummer
67

LEIDRAAD
BIJ HET BESCHRIJVEN VAN EEN BOEKBAND

voor het
Belgisch-Nederlands Bandengenootschap
samengesteld door

G. GERRITSEN-GEYWITZ
A.J. GEURTS
H.M. HÜLSMANN
J. STORM VAN LEEUWEN

Bruxelles / Brussel
2002

Copyright tekst: G. Gerritsen-Geywitz, A.J. Geurts, H.M. Hülsmann, J. Storm van Leeuwen

Copyright foto's: Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Dépot légal / Wettelijk depot 2002/1080/2
ISSN 0775-0722

© Archives et Bibliothèques de Belgique / Archief- en Bibliotheekwezen in België
4 Boulevard de l'Empereur / Keizerslaan 4
B-1000 Bruxelles / Brussel

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	7
INLEIDING	9
KORTE LEIDRAAD	11
Preliminaria	11
Boekband	11
A. Band Algemeen	11
B. Platten	12
C. Rug	12
D. Schutbladen	12
E. Snede	13
F. Sluitingen	13
G. Beslag	13
H. Leeshulpen	13
I. Binderssignatuur	13
J. Conditie	13
K. Evaluatie	14
L. Documentatie	14
Omhulsel	14
LANGE LEIDRAAD	15
Boekband	15
A. Band Algemeen	15
B. Platten	17
C. Rug	19
D. Schutbladen	21
E. Snede	21
F. Sluitingen	22
G. Beslag	22
H. Leeshulpen	23
I. Binderssignatuur	23
J. Conditie	23
K. Evaluatie	24
L. Documentatie	24

LIJSTEN VAN TERMEN EN BEGRIPPEN	25
1. Beslagsoorten	25
2. Kleuren	25
3. Materialen	25
4. Sluitingen	26
5. Techniek metaalbewerking	26
6. Versieringspatronen	26
7. Vormen	27
 LITERATUUR	 29
 BIJLAGE 1: FORMULIER BIJ KORTE LEIDRAAD	 31
 BIJLAGE 2: VOORBEELDEN VERSIERINGSPATRONEN	 35

WOORD VOORAF

Vanaf de oprichting in 1984 heeft het Belgisch-Nederlands Bandengenootschap het tot zijn taak gerekend een werkinstrument te maken dat onderzoekers hulp kon bieden bij het beschrijven van boekbanden. Een werkgroep bestaande uit A.J. Geurts, J.M.M. Hermans, N.J.P. van der Lof, E.A. Overgaauw en J. Storm van Leeuwen maakte een algemeen beschrijvingsmodel dat beoogde richtlijnen te geven voor beschrijvingen op verschillende niveaus. Deze handleiding werd in 1990 aan het Bandengenootschap voorgelegd. Aangezien de werkgroep op terminologische problemen stuitte die ze niet kon oplossen en binnen het Bandengenootschap de wenselijkheid van één algemeen beschrijvingsmodel voortdurend ter discussie stond, werd het document slechts in beperkte kring verspreid.

Toen in 1992 met de publicatie van *Kneep en binding* (zie LITERATUUR) een belangrijk deel van boekbandterminologie was vastgelegd, rees bij de leden van het Bandengenootschap het verlangen het eerder ontwikkelde beschrijvingsmodel opnieuw tegen het licht te houden. Besloten werd de werkgroep te reactiveren en er enkele nieuwe leden aan toe te voegen. Praktische omstandigheden maakten dat van de 'oudgedienden' alleen A.J. Geurts en J. Storm van Leeuwen opnieuw beschikbaar waren. G. Gerritsen-Geywitz en H.M. Hülsmann werden bereid gevonden de gereactiveerde werkgroep 'Bandbeschrijving' te versterken. In de periode november 1992 – oktober 2001 heeft de werkgroep regelmatig, doch ook met grote tussenpozen, gewerkt aan de thans voorliggende *Leidraad bij het beschrijven van een boekband*. J. Storm van Leeuwen heeft de laatste vijf jaar vanwege drukke werkzaamheden in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag enige afstand tot de activiteiten van de werkgroep moeten nemen, maar is er bij betrokken gebleven.

De gereactiveerde werkgroep heeft ervoor gekozen geen aangepast of nieuw beschrijvingsmodel te ontwikkelen, maar een handleiding te maken voor hen die een boekband (of omhulsel) onderzoeken met het oog op een beschrijving. De Leidraad maakt het mogelijk een boekband 'gestructureerd' te bestuderen en daarbij geen belangrijke aspecten over het hoofd te zien. Op basis van de verzamelde gegevens kan de onderzoeker naar eigen inzicht of andermans wensen beschrijvingen van verschillende omvang en diepgang maken.

Aanvankelijk werd een Leidraad vervaardigd die onderscheid maakte tussen 'Kerngegevens' en 'Uitvoerige gegevens'. De verzamelde data waren complementair. Een bespreking in het Bandengenootschap leidde ertoe dat uiteindelijk voor een opzet is gekozen waarbij er sprake is van een Korte en een Lange Leidraad. In de Korte Leidraad komen de belangrijkste en snel te registreren aspecten van de band aan bod. In de Lange Leidraad komen deze aspecten weer voor, maar nu ook verder uitgewerkt en aangevuld. Een bandenonderzoeker kan voor zijn registratiewerkzaamheden dus kiezen tussen een meer en een minder uitvoerig werkinstrument.

De conceptversies van de Leidraad werden tijdens ledenvergaderingen van het Bandengenootschap in oktober 1995 en oktober 1999 getest. De medewerking van het Cultura Fonds te Dilbeek (België) en van de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam was daarbij onontbeerlijk. Voor de praktische ondersteuning in deze gaat onze bijzondere dank uit naar C. Sorgeloos en J.A.A.M. Biemans.

Belangrijk voor het samenstellen van de Leidraad was het feit dat E. Cockx-Indestege, C. Coppens, G.C. Huisman en L. Kuiper-Brussen, allen leden van het Bandengenootschap, en M. Smit in februari en maart 1998 tijd konden vrijmaken om het werkinstrument te testen en van uitvoerig commentaar te voorzien. Hun op- en aanmerkingen leidden niet alleen tot allerlei aanpassingen, maar ook tot het samenstellen van een registratieformulier voor de Korte Leidraad. Daarvan kon een eerste versie in april 1999 aan de ledenvergadering van het Bandengenootschap ter kennisneming worden voorgelegd. Zinvol

commentaar op de Korte Leidraad werd in april 2001 ontvangen van W. Meeuws, docente aan de restauratorenopleiding van het Instituut Collectie Nederland te Amsterdam.

De *Leidraad bij het beschrijven van een boekband* ligt nu in een definitieve versie voor. Definitief is in de wetenschap echter een relatief begrip. Vandaar dat wij het toejuichen indien ervaringen van gebruikers ertoe zullen leiden dat de Leidraad moet worden bijgesteld. Onderzoekers en beschrijvers van oude en nieuwe boekbanden worden dan ook van harte uitgenodigd hun kritische opmerkingen kenbaar te maken aan de auteurs.

G. Gerritsen-Geywitz

A.J. Geurts

H.M. Hülsmann

J. Storm van Leeuwen

INLEIDING

De *Leidraad bij het beschrijven van een boekband* is bedoeld als een hulpmiddel bij het registreren van gegevens die van belang zijn voor het maken van boekbandbeschrijvingen. Bij het hanteren van de *Leidraad* staat dus niet het eindresultaat van het beschrijven van banden centraal, maar het registreren van relatief betrouwbare gegevens. Op basis van een goede inventarisatie van gegevens kunnen daarna gemakkelijk (publicabele) beschrijvingen van verschillende omvang en diepgang worden gemaakt.

Voor het maken van beschrijvingen geeft de *Leidraad* geen richtlijnen. De praktijk heeft immers uitgewezen dat niet alleen de achtergronden en specifieke kennis van bandenonderzoekers, maar ook factoren als bijvoorbeeld tijd, financiën en het lezerspubliek van catalogi en andere publicaties de aard en omvang van de beschrijvingen bepalen. Bovendien is ook in kringen van boekbandspecialisten nog niet uitgekristalliseerd welke eisen aan een basisbeschrijving gesteld moeten worden.

De *Leidraad* is zo ingericht dat hij gebruikt kan worden bij het inventariseren van gegevens van zowel een boekband uit de Middeleeuwen als een moderne twintigste-eeuwse band. Hij is zowel geschikt voor rijk versierde leren boekbanden als eenvoudige perkamenten omslagen. Geprobeerd is recht te doen aan zoveel mogelijk aspecten, waarbij de samenstellers van de *Leidraad* zijn uitgegaan van banden in Belgische en Nederlandse collecties, ongeacht of de banden uit de Nederlanden of van elders afkomstig zijn. Er is niet alleen aandacht voor de decoratie van de boekband, maar ook voor zaken als bindtechniek en materiële conditie. Onderscheid wordt gemaakt tussen de boekband *sec* en een eventueel aanwezig omhulsel. Wat betreft de gehanteerde terminologie wordt verwezen naar *Kneep en binding* (zie LITERATUUR), een publicatie die onontbeerlijk is bij het gebruik van de *Leidraad*. Als handreiking bij het vaststellen van bijvoorbeeld kleuren, materialen en versieringspatronen is aan het eind van de *Leidraad* het onderdeel LIJSTEN VAN TERMEN EN BEGRIPPEN (hierna: LIJSTEN) toegevoegd. Ter nadere verduidelijking van de platversiering is een aantal illustraties opgenomen (zie BIJLAGE 2).

Door bij het registreren van boekbandgegevens zoveel mogelijk aspecten te betrekken wordt beoogd een bijdrage te leveren aan het wetenschappelijk onderzoek van de boekband. Het gebruik van de *Leidraad* moet het mogelijk maken individuele objecten en groepen banden te identificeren, dateren en lokaliseren. Een onderzoeker wenst immers vooral antwoord op de vraag waar, wanneer en door wie een bepaalde boekband werd gemaakt. Tegelijkertijd maakt de *Leidraad* het mogelijk bouwstenen aan te dragen voor een beter beeld van de ontwikkeling van de boekband in het algemeen en van de verschillende soorten banden in het bijzonder. Bij het gebruik van de *Leidraad* worden de gegevens van verschillende boekbanden immers op een vergelijkbare wijze verzameld. Dit impliceert niet dat de gegevens ook op precies dezelfde wijze genoteerd worden. Gezien de grote diversiteit in boekbanden is er in de *Leidraad* bewust ruimte geschapen voor het eigen inzicht en de kennis van de individuele onderzoeker.

Gepoogd is de registratie en de interpretatie van de gegevens zoveel mogelijk van elkaar te scheiden. De *Leidraad* wil de onderzoeker dwingen allerlei aspecten van de band eerst 'objectief' te bekijken. De *Leidraad* is zo opgezet dat een onderzoeker in feite geen aspect van de boekband over het hoofd kan zien. Tegelijkertijd attendeert het werkinstrument hem op zaken waaraan hij wellicht niet had gedacht. Conclusies inzake de geregisteerde gegevens moeten worden opgespaard tot de EVALUATIE. Dit voorkomt herhaling van interpretaties bij verschillende onderdelen van de *Leidraad*, waardoor de boekband als geheel beter tot zijn recht komt.

Uit praktische overwegingen valt de *Leidraad* in een Korte en een Lange versie uiteen. De Korte *Leidraad* is bedoeld als handleiding voor het registreren van gegevens die van *iedere* boekband zouden moeten worden vastgelegd. Met behulp van deze gegevens kan een boekband zodanig worden gekarakteriseerd dat boekbandspecialisten er voldoende houvast aan hebben voor nader onderzoek. Het

gebruik van de Korte Leidraad, dat vergemakkelijkt wordt door een registratieformulier (zie BIJLAGE 1), vergt van de onderzoeker slechts enige basiskennis omtrent boekbanden.

De Lange Leidraad is bedoeld als handleiding voor het registreren van gegevens die van een boekband zouden *kunnen* worden vastgelegd. Feitelijk is deze handleiding een uitgewerkte en aangevulde versie van de Korte Leidraad. De vragen en opdrachten van de Korte Leidraad zijn in de Lange Leidraad geïntegreerd en worden in een vet corpus weergegeven. De Lange Leidraad kan worden beschouwd als een uitvoerige analyse van een boekband. Het is echter heel goed mogelijk het gebruik van de Lange Leidraad te beperken tot een uitvoerige gegevensregistratie van slechts een enkel aspect van de boekband. De Lange Leidraad biedt namelijk op eenvoudige wijze de mogelijkheid de ‘snelle’ gegevens van de Korte Leidraad te combineren met de uitvoerige data van één of meer onderdelen van de Lange Leidraad. Het zal met name bij het gebruik van de Lange Leidraad kunnen voorkomen dat de onderzoeker vanwege tijdgebrek, gebrek aan kennis, geen belangstelling en dergelijke een bepaald facet niet kan of wil registreren. Het verdient aanbeveling dit expliciet te vermelden.

Het gebruik van de Leidraad zal in eerste instantie resulteren in ongepubliceerde gegevensregistraties en in tweede instantie in korte of langere beschrijvingen. Het collectioneren van de registraties en het onderbrengen van de verzamelde gegevens in een centrale database zou het gebruik van de Leidraad vast en zeker ten goede komen. Er zijn echter tot nu toe geen initiatieven genomen om tot centrale gegevensopslag te komen. Daarom hebben de samenstellers van de Leidraad vooralsnog besloten geen rekening te houden met de consequenties die de opzet van een database voor de structuur en de tekst van de Leidraad zou kunnen hebben.

KORTE LEIDRAAD

PRELIMINARIA

- a. Bewaarplaats: land, plaats, instelling, collectie (eventueel: verzamelaar, antiquariaat, veiling), signatuur en/of plaatsnummer en/of catalogusnummer
- b. Beschreven object: boekband en/of omhulsel
NB: Een omhulsel is een zelfstandig object waarin een boekband kan worden bewaard, zoals bijvoorbeeld een doos of hoes. Een omhulsel kan een eigen versiering hebben
- c. Inhoud beschreven object:
 1. Handschrift, druk, blanco boek of anders
 2. Auteur(s) en korte titel of inhoudsomschrijving
 3. Handschrift: datering en lokalisering; druk: uitgever en plaats en jaar van uitgave, (vouw-)formaat; blanco boek: (vouw-)formaat
- d. Bezitters en gebruikers
Hier kunnen behalve namen ook aantekeningen, ex-librissen, etikettes, (bibliotheek)stempels en -zegels worden vermeld, met de plaats waar deze worden aangetroffen
- e. Datum beschrijving, naam beschrijver

BOEKBAND

A. BAND ALGEMEEN

a. Afmetingen:

Hoogte x breedte x dikte in mm (in het midden gemeten; maten inclusief de bolling van de rug en de ribben, *exclusief* beslag en sluitingen; bij evident verschil tussen voor- en achterplat beide meten)

Geef aan of de hoogte en/of breedte van de platten groter is/zijn dan die van het boekblok (*overstek*)

b. Aard en materiaal:

Is de band stijf of soepel?

NB: Van stijf is sprake als de platten of platkernen bestaan uit niet-buigzaam materiaal, zoals stevig karton, hout of metaal. Van soepel is sprake als de platten bestaan uit buigzaam materiaal

Noteer de materialen en de kleuren (zie LIJSTEN 2 en 3)

Maak (indien van toepassing) onderscheid tussen platkernen en bekleding. Indien de materialen bij platten en rug verschillend zijn dit apart aangeven. Indien er meer bekledingslagen zijn deze ieder apart beschrijven (bij rug bijv. zeemleren broek)

Bij bekleding: is deze geheel of gedeeltelijk? Indien gedeeltelijk, geef aan waar. Is de rug onbekleed (*open rug*)?

c. Bindtechniek:

NB: Vragen over de bindtechniek kunnen bij gave banden vaak niet of slechts gedeeltelijk worden beantwoord doordat de constructie niet duidelijk genoeg te zien is. Geef daarom ook aan wanneer de registratie problemen oplevert

Is het boek gelijkmd, genaaid, genaaid en gelijkmd, of op een andere manier gebonden?

Is er naaisel of zijn er strengels op de rug zichtbaar? Zijn er doorgehaalde bindingen?

KORTE LEIDRAAD

Is er een kneepgleuf of een glad scharnier?

Is er (oorspronkelijk) sprake van een losse of een vaste rug?

Zijn er kapitalen? Zijn deze verbonden met de rug en/of platten? Geef de kleuren aan

B. PLATTEN

a. *Vorm en afwerking:*

Zijn de platten geheel of gedeeltelijk afgeschuind of afgerond? Geef eventueel nadere bijzonderheden

Zijn de platten op enigerlei wijze verlengd? Vormt de verlenging één geheel met de band (bijv. overslag, omgezette rand). Is er sprake van een buidel, hulsel, chemise? Geef eventueel nadere bijzonderheden

b. *Versiering:*

Zijn de platten versierd? Geef een globale karakteristiek van de versiering van het voorplat en, indien afwijkend, ook van het achterplat (zie eventueel LIJSTEN 6)

NB: Onder versiering worden ook de blinde lijnen verstaan die langs de randen van de platten zijn aangebracht

c. *Belettering:*

Staan er een auteursnaam en/of titel op voor- en/of achterplat? Hoe luiden deze en waar bevinden ze zich? Geef eventueel nadere bijzonderheden

NB: Auteur en titel komen niet alleen voluit, maar ook afgekort voor

C. RUG

a. *Vorm en afwerking:*

Zijn er ribben te zien? Noteer het aantal

NB: Verhogingen veroorzaakt door kettingsteken worden niet meegeteld

b. *Versiering:*

Is de rug versierd? Geef een globale karakteristiek (zie LIJSTEN 6). Sluit de versiering aan bij die van de platten?

NB: Onder versiering worden ook de blinde lijnen verstaan die langs de ribben zijn aangebracht

c. *Belettering:*

Staan er een auteursnaam en/of titel op de rug? Hoe luiden deze en waar bevinden ze zich? Geef eventueel nadere bijzonderheden

D. SCHUTBLADEN

Vermeld aantal schutbladen (dekblad, vrije schutbladen) en materiaal (zie LIJSTEN 3)

Maak onderscheid tussen voor- en achterschutbladen. Werk altijd van voor naar achter, tenzij het boek voor onze begrippen van achter naar voren loopt. Met voor wordt in feite bedoeld: waar het boek begint

E. SNEDE

a. Aantal en afwerking:

Is het aantal sneden anders dan drie? Zijn de sneden gelijk gemaakt? Is dit gebeurd aan kop, front en/of staart? Betreft het gelijk stoten, afsnijden of snoeien?

b. Versiering:

Zijn de sneden gekleurd, verguld, gekleurd en verguld, geciseleerd of anderszins versierd? Geef aan of de versiering geheel of gedeeltelijk is

c. Belettering:

Staan er een auteursnaam en/of titel op de sneden? Hoe luiden deze en waar bevinden ze zich? Geef eventueel nadere bijzonderheden

F. SLUITINGEN

Zijn er sluitingen? Zijn deze compleet (let op eventuele resten en/of sporen)? Vermeld het huidige en oorspronkelijke aantal, het materiaal en eventueel de soort (zie LIJSTEN 3 en 4)

NB: Bij 'resten' is er materieel nog iets aanwezig, bijv. nagels; 'sporen' geven slechts een indicatie dat er ooit iets aanwezig is geweest, bijv. moeten, gaten en verkleuringen

G. BESLAG

Is er beslag? Is het compleet (let op eventuele resten en/of sporen)? Welke soorten beslag zijn er (geweest)? (zie LIJSTEN 1)

Vermeld per soort het huidige en oorspronkelijke/vroegere aantal, het materiaal (zie LIJSTEN 3) en eventueel de versiering

NB: Kettingklamp en ketting vallen onder beslag

H. LEESHULPEN

Zijn er leeshulpen? Geef aan of er sprake is van klavieren, leeslinten, duimgaten of andere leeshulpen. Geef eventueel aantallen

I. BINDERSSIGNATUUR

Is er een binderssignatuur? Hoe luidt deze en waar bevindt zij zich? Kan de binderssignatuur geïdentificeerd worden?

NB: Wat op een binderssignatuur lijkt, kan ook wel eens duiden op een stempelsnijder, uitgever of bezitter

Geef aan of de binderssignatuur geschreven, gedrukt of gestempeld is. Is zij verwerkt in de versiering van de band? Bevindt zij zich op een schildje of een etiket?

J. CONDITIE

Vermeld de algemene conditie van de band: gaaf, beschadigd, incompleet, fragment, gerestaureerd, gerepareerd. Is de rug vernieuwd? Geef eventueel nadere bijzonderheden

K. EVALUATIE

Geef een datering van de band en geef aan waarop die gebaseerd is (bijv. eigen opinie, literatuur, mededeling van derden, archivalia, documentatiemateriaal). Vermeld eventueel andere conclusies

L. DOCUMENTATIE

Vermeld de aanwezigheid van documentatiemateriaal (bijv. restauratierapport, foto's, dia's, ongepubliceerde beschrijvingen)

Vermeld literatuur waarin de boekband wordtesignaleerd of besproken

OMHULSEL

Indien meer dan één omhulsel, maak dan van elk omhulsel een aparte beschrijving

- a. Soort: kist / doos / koker / foedraal / etui / losse (stof-)omslag / hoes / zak / anders / weet niet
- b. Hoogte x breedte x dikte in mm (in het midden gemeten; maten inclusief de bollingen, *exclusief* beslag en sluitingen)
- c. Is het omhulsel stijf of soepel? Noteer de materialen en de kleuren
Maak (indien van toepassing) onderscheid tussen kernen en bekleding. Indien er meer bekledingslagen zijn deze ieder apart beschrijven
Is het omhulsel bekleed, gedeeltelijk bekleed of onbekleed? Noteer kleuren en materialen van bekleding en eventuele kernen (zie LIJSTEN 2 en 3)
Bij bekleding: is deze geheel of gedeeltelijk? Indien gedeeltelijk, geef aan waar
- d. Is het omhulsel versierd? Geef een globale karakteristiek (zie eventueel LIJSTEN 6). Sluit de versiering aan bij die van de band?
- e. Staan er een auteursnaam en/of titel op het omhulsel? Hoe luiden deze en waar bevinden ze zich? Geef eventueel nadere bijzonderheden
- f. Zijn er sluitingen? Zijn deze compleet (let op eventuele resten en/of sporen)? Vermeld het huidige en oorspronkelijke aantal, het materiaal en eventueel de soort (zie LIJSTEN 3 en 4)
- g. Is er beslag? Is het compleet (let op eventuele resten en/of sporen)? Welke soorten beslag zijn er (geweest)? (zie LIJSTEN 1)
Vermeld per soort het huidige en oorspronkelijke / vroegere aantal, het materiaal (zie LIJSTEN 3) en eventueel de versiering
- h. Is er een signatuur van de maker? Hoe luidt deze en waar bevindt zij zich? Kan zij geïdentificeerd worden?
Geef aan of de signatuur geschreven, gedrukt of gestempeld is. Is zij verwerkt in de versiering van het omhulsel? Bevindt zij zich op een schildje of op een etiket?
- i. Vermeld de algemene conditie van het omhulsel: gaaf, beschadigd, incompleet, fragment, gerestaureerd, gerepareerd. Geef eventueel nadere bijzonderheden
- j. Is het omhulsel gelijktijdig met de band gemaakt? Geef een datering van het omhulsel en geef aan waarop deze datering gebaseerd is (bijv. eigen opinie, literatuur, mededeling van derden, archivalia, documentatiemateriaal). Vermeld eventueel andere conclusies

LANGE LEIDRAAD

PRELIMINARIA

Zie Korte Leidraad, p. 11

BOEKBAND

A. BAND ALGEMEEN

a. Afmetingen:

Hoogte x breedte x dikte in mm (in het midden gemeten; maten inclusief de bolling van de rug en de ribben, exclusief beslag en sluitingen; bij evident verschil tussen voor- en achterplat beide meten)

1. Dikte bij rug en frontsnede
NB: Bij oude banden is de dikte bij de rug vaak kleiner dan bij de frontsnede
2. Grootste hoogte, breedte, dikte (*inclusief* eventuele sluitingen en beslag)
3. Van beide platten (*exclusief* sluitingen en beslag):
 - hoogte bij kneep en frontkant
 - breedte bij kopkant en staartkant
 - geringste en grootste dikte
4. Van de rug:
 - geringste en grootste hoogte
 - NB: Er is vaak een verschil in hoogte tussen het midden en de zijkanten van de rug*
 - breedte bij kop en staart
 - dikte van het materiaal
 - Alleen te meten wanneer het materiaal evident een eigen dikte heeft, exclusief de eventuele ribben*

Geef aan of de hoogte en/of breedte van de platten groter is/zijn dan die van het boekblok (overstek)

5. Maten van de overstek

b. Aard en materiaal:

Is de band stijf of soepel?

NB: Van stijf is sprake als de platten of platkernen bestaan uit niet-buigzaam materiaal, zoals stevig karton, hout of metaal. Van soepel is sprake als de platten bestaan uit buigzaam materiaal

Noteer de materialen en de kleuren (zie LIJSTEN 2 en 3)

Maak (indien van toepassing) onderscheid tussen platkernen en bekleding. Indien de materialen bij platten en rug verschillend zijn dit apart aangeven. Indien er meer bekledingslagen zijn deze ieder apart beschrijven (bij rug bijv. zeemleren broek)
Voor een gedetailleerde kleuraanduiding zie LITERATUUR – Michel-Farbenführer

1. Heeft de band nooit bekleding gehad?

2. Is de oorspronkelijke bekleding verdwenen, maar zijn er nog kleine resten of sporen? Geef aan wat deze inhouden en waar ze zich bevinden

NB: Bij 'resten' is er materieel nog iets aanwezig; 'sporen' geven slechts een indicatie dat er ooit iets aanwezig is geweest (bijv. lijm, doorgedrukte stempels, gaatjes)

3. Zijn de platkernen oorspronkelijk? Betreft het ingeschoven kernen? Is er één doorlopende kern voor platten en rug? Heeft de rug een afzonderlijke kern (materiaal)?

Voor rugversteving zie verder onder C.a.5

Bij bekleding: is deze geheel of gedeeltelijk? Indien gedeeltelijk, geef aan waar. Is de rug onbekleed (open rug)?

4. Is de gedeeltelijke bekleding zo bedoeld (bij rug bijv. externe binding) of is zij een overblijfsel van een gehele bekleding?
5. Indien de bekleding is samengesteld uit verschillende stukken en/of materialen: geef een beschrijving
6. Is het materiaal op de rug gelijk aan dat van de platten? Indien niet gelijk: geef een beschrijving
7. Is er sprake van een halve band (al dan niet met hoeken)?
8. Indien twee of meer bekledingslagen: zijn deze oorspronkelijk of zijn er een of meer later toegevoegd?
9. Is de bovenste bekleding opzettelijk incompleet? Is de onderliggende bekleding plaatselijk te zien?

c. *Bindtechniek:*

NB: Vragen over de bindtechniek kunnen bij gave banden vaak niet of slechts gedeeltelijk worden beantwoord doordat de constructie niet duidelijk genoeg te zien is. Geef daarom ook aan wanneer de registratie problemen oplevert

Is het boek gelijmd, genaaid, genaaid en gelijmd, of op een andere manier gebonden?

Is er naaisel of zijn er strengels op de rug zichtbaar? Zijn er doorgehaalde bindingen?

1. Gelijmd:

- is het boekblok direct op de rug, platten, rug en platten gelijmd?
- is het boekblok met gebruikmaking van tussenelementen (bijv. schutbladen, oren en rugbeleg dat doorloopt op de platten) aan de band gelijmd?
- is er sprake van aangeplakte platten, platkernen, opgezette platten?

2. De katernen zijn door de vouw genaaid:

- vermeld het materiaal van het naaisel (zie LIJSTEN 3)
 - noteer het aantal naaiposities en naaigaten van het huidige naaisel
- NB: Bij elkaar horende naaigaten, die gebruikt worden bij het naaien op eenzelfde binding, liggen op eenzelfde naaipositie*
- soort naaigaten: gestoken, ingesneden, ingekeept, ingezaagd
 - meet, van kop tot staart in een oplopende reeks de afstanden tussen de naaiposities
 - indien er resten of sporen van een vroeger naaisel zichtbaar zijn: noteer het aantal naaiposities en naaigaten en meet de afstanden tussen de naaiposities

Indien er bindingen zijn:

- aantal bindingen
- soort: naairiem, naaitouw, naaiband, naaistrook, rugplaat, anders
- materiaal: leer, touw, perkament, textiel, metaal, anders
- wel/niet versterkt met stijf materiaal (bijv. metaal). Is de versterking ingestoken of oorspronkelijk meegenaaid?
- enkel, dubbel, afwisselend enkel en dubbel, getordeerd, gespleten, anders
- opliggend, verzonken
- naaiwijze: heeluit naaien, wisselnaaien, alternerend naaien

- steken om de bindingen: halve slag, rondslag, dubbele rondslag, spaarslag, wikkelnaaisel, visgraatnaaisel, anders
- steken door de bindingen: doorgenaaide binding
- de bindingen zijn aangeregen (vastgezet *in* de platkern): karolingische, romaanse, gotische aanrijging, anders
- de bindingen zijn aangezet (vastgezet *aan* de platkern): uiteinden van de bindingen aan binnenkant/buitenkant vastgeplakt
- de bindingen zijn door omslag of bekleding gehaald (bijvoorbeeld splitselband): noteer de afwerking van de uiteinden van de bindingen
- loze bindingen (bedoeld of onbedoeld): de platten/platkernen zijn aangeplakt; is het boekblok indirect op de band genaaid?

Indien er geen bindingen zijn:

- kettingsteeknaaisel, cahiernaaisel, registersteek, eensteeks- of tweesteekstechniek, brocheertechniek, anders
- is het boekblok direct of indirect op de band genaaid? Is er sprake van een rugplaat, strengels, ander naaisel, een decoratieve afwerking?

Voor rugplaat zie verder C.a.6

3. Het boekblok is dwars doorgenaaid:

- vermeld het materiaal van het naaisel: garen, touw, perkament, leer, anders
- albumnaaisel, rijgsteek, zadelsteek, overhandse steek, anders
- koplus, staartlus, ruglus, anders

Is er een kneepgleuf of een glad scharnier?

4. Indien glad scharnier: is er sprake van een schuine of haakse kneep?

Is er (oorspronkelijk) sprake van een losse of een vaste rug?

Zijn er kapitalen? Zijn deze verbonden met de rug en/of platten? Geef de kleuren aan

5. Aanwezigheid:

- er is een kapitaal aan kop, staart, kop en staart, anders
- indien de kapitalen ongelijk zijn of niet in dezelfde conditie verkeren: noteer de verschillen
- geen kapitalen: zijn deze er ooit geweest? Zo ja, noteer resten of sporen

NB: Voor het verschil tussen resten en sporen: zie NB bij A.b.2

6. Verbinding met boekblok en platten:

- het kapitaal zit vast aan/zit los maar hoort vast te zitten aan: boekblok, voorplat, achterplat, rugbekleding
- het is aangeplakt, aangenaaid, meegenaaid, maakt onderdeel uit van ... (noteer waarvan), anders

7. Samenstelling: bestaat uit kapitaalnaaisel, kapitaalbinding, kapitaalkern, anders. Noteer de materialen, kleuren en het decoratieve patroon (zie LIJSTEN 2 en 3)

8. Soort: basiskapitaal, bestoken basiskapitaal, direct bestoken kapitaal, zadelsteekkapitaal, tongkapitaal, omvlochten kapitaal, byzantijns kapitaal of 'alla greca' kapitaal

Maak zonodig onderscheid tussen kop- en staartkapitaal

B. PLATTEN

a. Vorm en afwerking:

1. De band heeft een voorplat, achterplat, dubbel voorplat, dubbel achterplat, uitklapbaar voorplat, uitklapbaar achterplat, anders
2. Is de vorm van de platten gelijk of ongelijk? Is dit bedoeld of onbedoeld? Noteer de vorm van de platten (zie eventueel LIJSTEN 7)

Zijn de platten geheel of gedeeltelijk afgeschuind of afgerond? Geef eventueel nadere bijzonderheden

3. Bevinden de afschuiningen of afrondingen zich aan de binnen- en/of buitenzijden van de platten?
Geef een nadere beschrijving

Maak ter verduidelijking eventueel een tekening

4. Is er sprake van een kantgroef?

Zijn de platten op enigerlei wijze verlengd? Vormt de verlenging één geheel met de band (bijv. overslag, omgezette rand). Is er sprake van een buidel, hulsel, chemise? Geef eventueel nadere bijzonderheden

5. Overslag:

maakt deel uit van (de bekleding van) achterplat, loopt over frontsnede en bedekt voorplat;
maakt deel uit van (de bekleding van) voorplat, loopt over frontsnede en bedekt achterplat;
anders

- gaat het om een insteekoverslag?
- noteer: vorm; materiaal, ook van eventueel onderliggende lagen of kernen (zie LIJSTEN 3 en 7)
- zijn er resten en/of sporen van een niet meer aanwezige overslag?

NB: Vaak is de overslag langs de vouw afgesneden en dus fysiek afwezig; de vroegere aanwezigheid van de 'verlenging' is soms nog herkenbaar

6. Omgezette randen:

- over frontsnede, drie sneden, anders
- noteer: vorm; materiaal, ook van eventueel onderliggende lagen of kernen (zie LIJSTEN 3 en 7)
- zijn er resten en/of sporen van niet meer aanwezige omgezette randen?

7. Buidel, hulsel, chemise:

- bekledingsmateriaal loopt door aan staartzijde, frontzijde, kopzijde, drie zijden, anders
- er is onderbekleding: geheel, gedeeltelijk, platrand(en); noteer het materiaal
- bevestiging (aan onderbekleding): voorplat, achterplat, beide platten; genaaid, geplakt, door middel van beslag en/of sluitingen
- bij buidel: eindigt in een leren knoop, metalen haak, anders
- zijn er resten en/of sporen van een niet meer aanwezige buidel of hulsel?

8. Overige 'platverlengingen':

- geef nadere bijzonderheden

b. Versiering:

Zijn de platten versierd? Geef een globale karakteristiek van de versiering van het voorplat en, indien afwijkend, ook van het achterplat (zie eventueel LIJSTEN 6)

NB: Onder versiering worden ook de blinde lijnen verstaan die langs de randen van de platten zijn aangebracht

Voor versiering rug: zie C.b

1. Versiering buitenzijden:

- de versiering bestaat uit stempeling, mozaïek, schildering, leerbewerking, textielbewerking, anders, of een combinatie hiervan
- stempeling: blind (warm of koud), met goud, zilver, folie (noteer de kleuren), roet, inkt, een combinatie hiervan, anders; de stempeling bestaat uit lijnen (aantal?), kleine stempels, rolstempels, paneelstempels of een combinatie hiervan; noteer eventuele beschadigingen, slijtage; maak zo mogelijk een wrijfsel en rubriceer dit (zie LITERATUUR – Boekbandstempels)
- mozaïek: inleg, opleg, verdiept
- leerbewerking: cuir ciselé (Lederschnitt), leersculptuur, cuir bouilli (drijfwerk), anders

- textielbewerking: borduursel, anders
- geef een nadere beschrijving van de versiering en beschrijf de voorstelling(en)
- 2. Versiering kanten:
 - sluit de versiering aan bij de versiering van de platten?
 - geef een beschrijving
- 3. Versiering inslagen:
 - geef een beschrijving
 - maken de inslagen deel uit van een spiegelrand?

Zie ook D.7

c. *Belettering*:

NB: Belettering wordt ruim opgevat. Niet alleen letters, maar ook getallen, karakters en muzieknotatie worden hier geregistreerd

Staan er een auteursnaam en/of titel op voor- en/of achterplat? Hoe luiden deze en waar bevinden ze zich? Geef eventueel nadere bijzonderheden

NB: Auteur en titel komen niet alleen voluit, maar ook afgekort voor

1. Auteursnaam en/of titel lopen horizontaal, van kop naar staart, van staart naar kop, anders
2. Auteursnaam en/of titel
 - bevinden zich ‘los’ op het plat
 - bevinden zich in een afzonderlijk veld
 - hebben een afzonderlijk schildje; materiaal schildje: leer, perkament, papier, anders
 - bevinden zich in een fenestra; noteer materiaal, vorm, plaats, en wijze van bevestiging van de fenestra
3. Staan op voorplat, achterplat, kanten en/of inslagen nog andere letters, cijfers of tekens? Waar? Wat staat er? Wat betekent dit (bijv. deelaanduiding, plaats en jaar van uitgave, eigenaar, binderssignatuur, leuze van de binder, boeknummer)?

Bij onzekerheid een vraagteken plaatsen; indien vermoedens, deze vermelden

Voor binderssignatuur zie verder onder I
4. Is de belettering geschreven, gestempeld, in mozaïek uitgevoerd of op een andere wijze aangebracht? Is de belettering gemarkeerd door een bijzondere kleur (noteer de kleur), op decoratieve wijze vormgegeven, ineengestrengeld (bijv. monogram)? Noteer eventueel verschillende fasen in de belettering

C. RUG

a. *Vorm en afwerking*:

1. Is de rug recht, rond (bol) of hol? Is dit bedoeld of onbedoeld?
2. Is de rug vlak (glad)?

Zijn er ribben te zien? Noteer het aantal

NB: Verhogingen veroorzaakt door kettingsteken worden niet meegeteld

3. Er zijn enkele, dubbele, afwisselend enkele en dubbele ribben, anders:

noteer de hoogte van de velden, resp. van de ribben; afmetingen in mm weergeven, in een oplopende reeks van kop tot staart

 - hebben alle ribben dezelfde hoogte en dezelfde dikte?

NB: Hoogte = afstand in de hoogterichting van de rug; dikte = bolling die uitsteekt over de rug

 - gaat het om ribben die het resultaat zijn van opliggende bindingen of gaat het om kunstrippen (‘valse’ ribben), of een combinatie?

- is er ter hoogte van het kettinaaisel een verhoging op de rug?
 - zijn er andersoortige verhogingen of zijn er verdiepingen of uithollingen? Zijn die bedoeld of onbedoeld? Eventueel nader beschrijven
4. Zijn er kapjes aan kop en/of staart? Is er een aparte kapkneep? Heeft het kapje een kern? Noteer het materiaal van de kern. Is het kapje gestuikt?
- Voor afwerking aan kop of staart zie ook onder A.c.8-10*
5. Is de rug voorzien van rugbeleg? Noteer het materiaal
- is het rugbeleg vastgenaaid of vastgeplakt?
 - is het rugbeleg volledig, is het roostervormig of kamvormig, of bestaat het uit overlijmstroken? Beperkt het zich tot de breedte van de rug?
 - zijn er bij volledig rugbeleg uitsparingen?
 - is de rug voorzien van een inlegrug, een gebroken rug of een huls? Noteer het materiaal
6. Indien er rugplaten zijn (zie A.c.5), noteer aantal, materiaal en kleuren

b. Versiering:

Is de rug versierd? Geef een globale karakteristiek (zie LIJSTEN 6). Sluit de versiering aan bij die van de platten?

NB: Onder versiering worden ook de blinde lijnen verstaan die langs de ribben zijn aangebracht

1. Versiering rug:
- bevindt de versiering zich in één groot veld of is ze verdeeld over rugvelden en ribben? Volgen de decoratie-elementen de indeling in rugvelden? Geef een nadere beschrijving
 - de versiering bestaat uit stempeling, mozaïek, schildering, leerbewerking, textielbewerking, anders, of een combinatie hiervan
stempeling: blind (warm of koud), met goud, zilver, folie (noteer de kleuren), roet, inkt, een combinatie hiervan, anders; de stempeling bestaat uit lijnen (aantal?), kleine stempels, rolstempels, paneelstempels of een combinatie hiervan; maak zo mogelijk een wrijfsel en rubriceer dit (zie LITERATUUR – Boekbandstempels)
 - mozaïek: inleg, opleg, verdiept
 - leerbewerking: cuir ciselé (Lederschnitt), leersculptuur, cuir bouilli (drijfwerk), anders
 - textielbewerking: borduursel, anders
geef een nadere beschrijving van de versiering en beschrijf de voorstelling(en)
2. Versiering kapjes:
sluit de versiering aan bij de versiering van de rug? Geef een nadere beschrijving

c. Belettering:

Staan er een auteursnaam en/of titel op de rug? Hoe luiden deze en waar bevinden ze zich? Geef eventueel nadere bijzonderheden

1. Auteursnaam en/of titel lopen horizontaal, van kop naar staart, van staart naar kop, anders
2. Auteursnaam en/of titel
 - bevinden zich los op de rug
 - bevinden zich in een afzonderlijk veld
 - hebben een afzonderlijk schildje; materiaal schildje: leer, perkament, papier, anders
3. Staan op de rug nog andere letters, cijfers of tekens? Waar? Wat staat er? Wat betekent dit (bijv. deelaanduiding, plaats en jaar van uitgave, eigenaar, binderssignatuur, bibliotheeksignatuur, leuze van de binder)?

Bij onzekerheid een vraagteken plaatsen; indien vermoedens, deze vermelden

Voor binderssignatuur zie verder onder I

4. Is de belettering geschreven, gestempeld, in mozaïek uitgevoerd of op een andere wijze aangebracht? Is de belettering gemarkeerd door een bijzondere kleur (noteer de kleur), op decoratieve wijze vormgegeven, ineengestrengeld (bijv. monogram)? Noteer eventueel verschillende fasen in de belettering

D. SCHUTBLADEN

Vermeld aantal schutbladen (dekblad, vrije schutbladen) en materiaal (zie LIJSTEN 3)

Maak onderscheid tussen voor- en achterschutbladen. Werk altijd van voor naar achter, tenzij het boek voor onze begrippen van achter naar voren loopt. Met voor wordt in feite bedoeld: waar het boek begint

1. Zijn er resten en/of sporen van niet meer aanwezige schutbladen? Waar? Noteer aantallen en materiaal
 - vermeld en beschrijf een afdruk (*offset*) van aanwezige of niet meer aanwezige schutbladen op het plat of elders
 - noteer wanneer een niet meer aanwezig schutblad elders wordt bewaard
2. De schutbladen bestaan uit enkelbladen, dubbelbladen, katernen
 - bij katernen: noteer aantal en samenstelling
 - geef aan indien een vrij schutblad oorspronkelijk een dekblad is geweest (nu: *vrij dekblad*)
3. Geef aan welke schutbladen contemporain met, jonger en/of ouder dan de band zijn
 - is er sprake van maculatuur? Noteer gegevens daarover
4. Verbinding schutblad(en) met het boekblok: omgehangen, genaaid, aangeplakt, opgeplakt
 - is er een scharnierversterking (bijv. een oor)? Is deze zichtbaar? Materiaal? Geplakt of genaaid?
5. Geef nadere bijzonderheden over het materiaal; bij combinaties van materialen: noteer de samenstelling
6. Soort sierpapier: effen papier, metaalpapier, bakmarmerpapier, stijfselverfpapier, brokaatpapier, sitspapier, gegaufreerd papier (papier met blinddruk), anders (zie LITERATUUR – Sierpapier & marmering)
7. Indien het dekblad rondom een spiegelrand heeft: is het een doublure? Noteer gegevens over de versiering

NB: Bij een doublure verdient het aanbeveling de versiering op dezelfde wijze te beschrijven als die van de buitenkant van het plat, omdat de doublure eigenlijk als een 'inwendige platversiering' kan worden gezien

E. SNEDE

a. Aantal en afwerking:

Is het aantal sneden anders dan drie? Zijn de sneden gelijk gemaakt? Is dit gebeurd aan kop, front en/of staart? Betreft het gelijk stoten, afsnijden of snoeien?

1. Geef eventueel nadere bijzonderheden over het aantal sneden
2. Is het uiteinde van de boekrug schuin afgesneden (*kapitaalsnede*)?

b. Versiering:

Zijn de sneden gekleurd, verguld, gekleurd en verguld, geciseleerd of anderszins versierd? Geef aan of de versiering geheel of gedeeltelijk is

1. Kleuring: egaal, gespikkeld, gemarmerd, anders (zie LITERATUUR – Sierpapier & marmering)
2. Is er sprake van een combinatie van verschillende versieringen? Komen de bewerkingen naast of over elkaar voor? Maken ze deel uit van één concept?

3. Heeft de versiering een patroon (vgl. LIJSTEN 6) en/of wordt er een voorstelling weergegeven? Geef eventueel een nadere beschrijving

c. Belettering:

Staan er een auteursnaam en/of titel op de sneden? Hoe luiden deze en waar bevinden ze zich?

Geef eventueel nadere bijzonderheden

1. Auteursnaam en/of titel lopen van voor- naar achterplat, van rug naar front, van kop naar staart, of andersom; maak eventueel een tekening
2. Auteursnaam en/of titel bevinden zich 'los' op de sneden, zijn omkaderd en/of opgenomen in de versiering
3. Staan op de sneden nog andere letters, cijfers of tekens? Waar? Wat staat er? Wat betekent dit (bijv. deelaanduiding, plaats en jaar van uitgave, eigenaar, binderssignatuur, bibliotheeksignatuur)?
Bij onzekerheid een vraagteken plaatsen; indien vermoedens, deze vermelden
Voor binderssignatuur zie verder onder I
5. Is de belettering geschreven, gestempeld, op een andere wijze aangebracht? Is de belettering gemarkeerd door een bijzondere kleur (noteer de kleur), op decoratieve wijze vormgegeven, ineengestrengeld (bijv. monogram)? Noteer eventueel verschillende fasen in de belettering

F. SLUITINGEN

Zijn er sluitingen? Zijn deze compleet (let op eventuele resten en/of sporen)? Vermeld het huidige en oorspronkelijke aantal, het materiaal en eventueel de soort (zie LIJSTEN 3 en 4)

NB: Bij 'resten' is er materieel nog iets aanwezig, bijv. nagels; 'sporen' geven slechts een indicatie dat er ooit iets aanwezig is geweest, bijv. moeten, gaten en verkleuringen

1. Indien incompleet, wat ontbreekt er? Geef een beschrijving van de resten of sporen van de ontbrekende delen
 - soort sluiting; indien anders dan in LIJSTEN 4 aangegeven, geef een beschrijving sluitrichting (indien van toepassing): van achter naar voor of van voor naar achter noteer het materiaal van de afzonderlijke onderdelen
 - geef aan of de sluitingen wel of niet gelijk van vorm zijn; geef eventuele bijzonderheden van vorm of afwerking
 - zijn de sluitingen versierd? Is er belettering? Geef een beschrijving
 - zijn zij contemporain met de band? Zo niet, geef een datering van de sluitingen
2. Zijn er resten of sporen van andere/vroegere sluitingen? Zo ja, geef een beschrijving
 - Indien mogelijk, geef de soort sluiting aan (zie LIJSTEN 4)

G. BESLAG

Is er beslag? Is het compleet (let op eventuele resten en/of sporen)? Welke soorten beslag zijn er (geweest)? (zie LIJSTEN 1)

Vermeld per soort het huidige en oorspronkelijke/vroegere aantal, het materiaal (zie LIJSTEN 3) en eventueel de versiering

NB: Kettingklamp en ketting vallen onder beslag

1. Geef voor iedere soort beslag:
 - plaats
 - globale vorm
materiaal en techniek (zie o.a. LIJSTEN 5); geef ook combinaties aan
 - globale karakteristiek van de versiering
Maak desgewenst een tekening
2. Zijn beslag en band contemporain? Zo niet, geef een datering van het beslag
3. Indien er nooit beslag is geweest, noteer dit

H. LEESHULPEN

Zijn er leeshulpen? Geef aan of er sprake is van klavieren, leeslinten, duimgaten of andere leeshulpen. Geef eventueel aantallen

1. Klavieren: zijn zij apart toegevoegd of vormen zij een deel van het blad (geknoopt)?
2. Leeslint: is het vastgezet of los? Is het voorzien van een beweegbare kolomwijzer?
3. Materiaal: leer, perkament, zijde, combinatie van materialen, anders. Vermeld maculatuur. Geef eventueel de kleur aan
4. Zijn er resten en/of sporen? Geef nadere bijzonderheden

I. BINDERSSIGNATUUR

Is er een binderssignatuur? Hoe luidt deze en waar bevindt zij zich? Kan de binderssignatuur geïdentificeerd worden?

NB: Wat op een binderssignatuur lijkt, kan ook wel eens duiden op een stempelsnijder, uitgever of bezitter

Vermeld eventueel bekende gegevens over de binder onder K.4

Geef aan of de binderssignatuur geschreven, gedrukt of gestempeld is. Is zij verwerkt in de versiering van de band? Bevindt zij zich op een schildje of op een etiket?

1. Geschreven: met inkt, loodstift, grafietstift, anders
2. Gedrukt: noteer eventueel het lettertype/de lettertypes
3. Gestempeld: blind, in goud, in inkt, anders
4. Verwerkt in de versiering: geef nadere bijzonderheden
5. Schildje of etiket: materiaal en kleur

J. CONDITIE

Vermeld de algemene conditie van de band: gaaf, beschadigd, incompleet, fragment, gerestaureerd, gerepareerd. Is de rug vernieuwd? Geef eventueel nadere bijzonderheden

1. Gaaf of licht beschadigd: bevindt de band zich in de originele staat?
2. Niet gaaf: noteer de gebreken
3. Gerestaureerd of gerepareerd: noteer welke veranderingen de band hierdoor op het gebied van de techniek en/of versiering heeft ondergaan
4. Wordt er een vroegere band, of resten of delen (van de huidige band), separaat bewaard? (maak eventueel een beschrijving)
5. Indien er een rapport of notitie is bewaard waaruit restauratie, reparatie of herbinding blijkt, noteer eventueel aanvullende gegevens

K. EVALUATIE

Geef een datering van de band en geef aan waarop die gebaseerd is (bijv. eigen opinie, literatuur, mededeling van derden, archivalia, documentatiemateriaal). Vermeld eventueel andere conclusies

1. Vermeld zo mogelijk het land, de streek en/of de plaats waar het boek gebonden is en geef aan waarop die lokalisering gebaseerd is
2. Geef een technische en/of stilistische typering van de band
3. Vermeld zo mogelijk de binder van het boek of de binderij en geef aan waarop de toeschrijving gebaseerd is
4. Aanvullende opmerkingen (bijv. nadere gegevens over de binder, verwijzing naar identieke of vergelijkbare banden)

L. DOCUMENTATIE

Vermeld de aanwezigheid van documentatiemateriaal (bijv. restauratierapport, foto's, dia's, ongepubliceerde beschrijvingen)

Vermeld literatuur waarin de boekband wordt signaleerd of besproken

1. Gegevens over de bewaarplaats, de samensteller(s), de uitvoerigheid en eventueel de bruikbaarheid van het documentatiemateriaal. Van wanneer dateert het documentatiemateriaal?
2. Tentoonstellingen waar de boekband te zien is geweest
3. Literatuur die niet naar de band verwijst, maar wel een wezenlijke bijdrage levert aan de datering, lokalisering, technische en stylistische typering ervan

OMHULSEL

Zie Korte Leidraad, p. 14

LIJSTEN VAN TERMEN EN BEGRIPPEN

1. BESLAGSOORTEN

platbeslag

- middenstuk
 - met knop (dop), massief of hol
- hoekstuk (front-, rug-, boven-, onderhoekstuk)
 - met knop (dop), massief of hol
 - met kantbeslag tot één stuk verenigd

– (rug)strip

kantbeslag

- strip
- strekt zich uit over deel van het plat
- vormt één geheel met hoekstuk
- is met pootje tot één stuk verenigd

pootje(s)

fenestra

kettingbeslag

- boeketketting (met kettingring/ kettingslot), draagketting
- kettingklamp(en)

2. KLEUREN

zwart, grijs, wit, naturel, bruin, rood, oranje, geel, groen, blauw, paars

Eventueel onderverdelen met de kwalificaties licht, donker, middel, fel, mat

3. MATERIALEN

hout

karton, bord

op elkaar geplakt papier

metaal

- goud
- zilver
- koper / messing / brons
- ijzer

schildpad

been, ivoor

leer

- kalf
- rund
- varken
- geit
- schaap
- haarschaap
- marokijn
- peau de suède
- zeemleer

perkament

papier

- sierpapier (zie LITERATUUR – Sierpapier & marmering)

textiel

- fluweel
- linnen
- zijde / brokaat

garen

katoen

- linnen (= 'gewoon' garen)
- zijde
- gouddraad
- zilverdraad
- touw / koord

4. SLUITINGEN

kantsluiting bestaande uit riem

- met (eventueel) versterkt gat, sluitlus, sluitoog
- in combinatie met sluitknop, sluitpin

klampsluiting

overslagsluiting

platsluiting bestaande uit lange riem

- met gat, sluitoog, sluihaak
- in combinatie met sluitknop, sluitpin, muiser, sluitgesp, sluitknoop

stiftsluiting

striksluiting

wikkelsluiting

(afsluitbaar) slot

5. TECHNIEK METAALBEWERKING

geciseleerd of bewerkt met ponsoen

gedreven

gegoten

gegraveerd

geknipt

gezaagd

6. VERSIERINGSPATRONEN (zie ook BIJLAGE 2)

globale karakteristiek:

- symmetrisch ten opzichte van lengte- én breedte-as
- symmetrisch ten opzichte van lengte- óf breedte-as
- asymmetrisch
- antisymmetrisch ('roterend', bijv. de swastika)

veel voorkomende patronen:

- kaderpatroon bestaande uit een of meer kaders
 - met stempeling in of op de hoeken
 - met stempeling in het midden
 - kantwerkpatroon
 - waaierpatroon
 - rolstempelpatroon
- ruitenpatroon (open, gevuld)
- strooipatroon
- lintenpatroon
- combinaties van genoemde patronen

decoratieve aspecten:

- figuratief
- floraal / vegetaal
- geometrisch

7. VORMEN
rond / halfrond / kwartcirkel
ovaal
driehoek
vierkant
rechthoek (normaal, hoog, breed)
ruit
driepas / vierpas
kruis
bijzondere vormen:
– banderol
– diablo
– hart
– huisje
– mijter
– schild
– ster
– vlieger

LITERATUUR

VERKORT AANGEHAALDE LITERATUUR

Boekbandstempels

COCKX-INDESTEGE, E., en J. STORM VAN LEEUWEN, m.m.v. W.G.H. BARENDs, W. VAN DONGEN, J.M.M. HERMANS en R. TOP, 'Boekbandstempels. Systeem voor het ordenen van wrijfsels', *Archives et Bibliothèques de Belgique / Archief- en Bibliotheekwezen in België* LXII (1991) 1-98

De meest opmerkelijke boekbanden uit eigen bezit

STORM VAN LEEUWEN, J., *De meest opmerkelijke boekbanden uit eigen bezit. Catalogus van de tentoonstelling gehouden in de expositiezalen van de Koninklijke Bibliotheek, 14 september – 20 oktober 1983* ('s-Gravenhage 1983)

Kneep en binding

GNIRREP, W.K., J.P. GUMBERT en J.A. SZIRMAI, *Kneep en binding. Een terminologie voor de beschrijving van de constructies van oude boekbanden* (3e ongewijzigde druk, met lijst van verbeteringen en toevoegingen uit de tweede ongewijzigde druk; Den Haag 1997)

Michel-Farbenführer

Michel-Farbenführer. Farbtafeln für Briefmarkensammler. Colour-tables for stamp-collectors. Tableaux des couleurs pour collectionneurs (34e druk; München z.j.)

Sierpapier & marmering

COCKX-INDESTEGE, E., C. GREVEN, H. PORCK en J. STORM VAN LEEUWEN, *Sierpapier & marmering. Een terminologie voor het beschrijven van sierpapier en marmering als boekbandversiering* (Den Haag/Brussel 1994)

SELECTIE VAN OVERIGE LITERATUUR

DIEHL, E., *Bookbinding. Its background and technique* (New York 1980)

FOOT, M.M., *Studies in the history of bookbinding* (Aldershot 1993)

GEURTS, A.J., J.M.M. HERMANS, N.J.P. VAN DER LOF, E.A. OVERGAAUW en J. STORM VAN LEEUWEN, *Richtlijnen voor het beschrijven van boekbanden* ('s-Gravenhage 1990) [niet uitgegeven]

GODDIJN, P., *Westerse boekbindtechnieken van de Middeleeuwen tot heden. Een handleiding voor het maken van boekmodellen* (Amsterdam 2001)

HELWIG, H., *Einführung in die Einbandkunde* (Stuttgart 1970)

HELWIG, H., *Handbuch der Einbandkunde*, 3 dln. (Hamburg 1953-1955)

HERMANS, J.M.M., *Boeken in Groningen voor 1600* (Groningen 1987), met name 85-152

MAZAL, O., *Einbandkunde. Die Geschichte des Bucheinbandes. Elemente des Buch- und Bibliothekwesens* 16 (Wiesbaden 1997)

REGEMORTER, B. VAN, *Binding structures in the Middle Ages. A selection of studies* (Brussel 1992)

SCHMIDT-KÜNSEMÜLLER, F.A., *Bibliographie zur Geschichte der Einbandkunst von den Anfängen bis 1985* (Wiesbaden 1987)

STORM VAN LEEUWEN, J., *De achttiende-eeuwse Haagse boekband in de Koninklijke Bibliotheek en het Rijksmuseum Meermanno-Westreenianum* ('s-Gravenhage 1976)

STORM VAN LEEUWEN, J., 'Het Belgisch-Nederlands Bandengenootschap' in: J.M.M. HERMANS en K. VAN DER HOEK, *Boeken in de late Middeleeuwen. Verslag van de Groningse Codicologendagen 1992. Boekhistorische Reeks 1* (Groningen 1994) 351-358

- STORM VAN LEEUWEN, J., 'Beschermen, vormen en versieren. Observaties over de boekband', *Jaarboek van het Nederlands Genootschap van Bibliofielen 1999* (Amsterdam 2000) 45-116
- STORM VAN LEEUWEN, J., 'Het Boekbandengenootschap. Doelstellingen en activiteiten' in: J.M.M. HERMANS (red.), *Middeleeuwse handschriftenkunde in de Nederlanden 1988. Verslag van de Groningse Codicologendagen 28-29 april 1988*. Nijmeegse Codicologische Cahiers 10-12 (Groningen 1989) 331-334
- STORM VAN LEEUWEN, J., 'Laufende Einbandprojekte der belgisch-niederländischen Bucheinband-Gesellschaft, insbesondere auf dem Gebiet der Terminologie' in: *Inkunabel- und Einbandkunde. Beiträge des Symposiums zu Ehren von Max Joseph Husung am 17. und 18. Mai 1995 in Helmstedt*. Bibliothek und Wissenschaft 29 (Wiesbaden 1996) 312-326
- SZIRMAL, J.A., 'The archeology of bookbinding and book restoration', *Quaerendo* 26 (1996) 144-164
- SZIRMAL, J.A., *The archaeology of medieval bookbinding* (Aldershot/Brookfield/Singapore/Sydney 1999)

BIJLAGE 1: FORMULIER BIJ KORTE LEIDRAAD

De Korte Leidraad is geen aanstreep- of invuldocument. Voor het gemak van de gebruiker is een formulier toegevoegd waarop de verschillende gegevens geregistreerd kunnen worden. Een belangrijk uitgangspunt bij het ontwerpen van het formulier was dat het snel en gemakkelijk in te vullen moest zijn. Daarom zijn daar waar mogelijk een aantal opties reeds vermeld. Ze kunnen worden aangestreept, weggestreept en/of omcirkeld. Het werd ook van groot belang geacht dat het formulier na invulling leesbaar zou moeten zijn zonder raadpleging van de Korte Leidraad.

Betekenis van de in het formulier gebruikte tekens:

/	scheiding tussen opties die afzonderlijk of in combinatie aangestreept of ingevuld kunnen worden
.	scheiding tussen twee vragen/opdrachten
– ? –	aanduiding dat men het niet weet, niet kan zien, onzeker is, het niet heeft onderzocht
[. . .]	geeft het oorspronkelijke aantal aan
. . . [. . .]	geeft het huidige en het oorspronkelijke aantal aan

signatuur:

FORMULIER BIJ KORTE LEIDRAAD

PRELIMINARIA

- a. bewaarplaats:
- b. boekband / omhulsel
- c. 1. handschrift / druk / blanco boek /
2. auteur/korte titel:
3.
- d. bezitters/gebruikers:
- e. datum:; beschrijver:

BOEKBAND

A. BAND ALGEMEEN

- a. x x mm; overstek: ja / nee
- b. stijf / soepel; materiaal: leer / perkament / / - ? -
kleur(en):; platkernen: hout / karton /
bekleding: ja / nee; geheel / gedeeltelijk, nl.:
open rug: ja / nee
tweede bekleding:
- c. gelijmd / genaaid / / - ? -
naaisel of strengels op de rug / doorgehaalde bindingen
kneepgleuf / glad scharnier / - ? - ; rug: los / vast / - ? -
kapitalen: ja / nee ; verbonden met rug: ja / nee ; met platten: ja / nee ; kleuren:

B. PLATTEN

- a. afgeschuind / afgerond
overslag / omgezette rand /; buidel / hulsel / chemise.
- b. versiering: ja / nee / - ? - voorplat:
..... achterplat:
- c. auteur / titel:

C. RUG

- a. ribben: ja / nee / - ? - ; aantal ...
- b. versiering: ja / nee / - ? - ; karakteristiek:
.....; sluit aan bij de platten: ja / nee / - ? -
- c. auteur / titel:

D. SCHUTBLADEN

- voor: / - ? -
- achter: / - ? -

signatuur:

E. SNEDE

a. aantal: 3 / anders:...

gelijk gemaakt: ja / nee / - ? - ; kop / front / staart ; gelijk gestoten / afgesneden / gesnoeid / / - ? -

b. gekleurd / verguld / geciseleerd / niet versierd / / - ? -
geheel / gedeeltelijk

c. auteur / titel:

F. SLUITINGEN

ja / nee / compleet / incompleet / - ? - ; aantal ... [...]

materiaal: / - ? -

soort:

G. BESLAG

ja / nee / compleet / incompleet / - ? -

soort: ; aantal per soort: ... [...]

.....

materiaal: ; versiering:

H. LEESHULPEN

ja / nee / - ? - ; klavieren / leeslinten / duimgaten / / - ? -

aantal: ...

I. BINDERSSIGNATUUR

ja / nee / - ? - , nl.: ; waar:

identificatie:

geschreven / gedrukt / gestempeld / verwerkt in versiering / op schildje / op etiket /

J. CONDITIE

gaaf / beschadigd / incompleet / fragment / gerestaureerd / gerepareerd / rug vernieuwd /

.....

K. EVALUATIE

datering: / - ? -

overige conclusies:

L. DOCUMENTATIE

documentatiemateriaal:

.....

literatuur:

.....

signatuur:

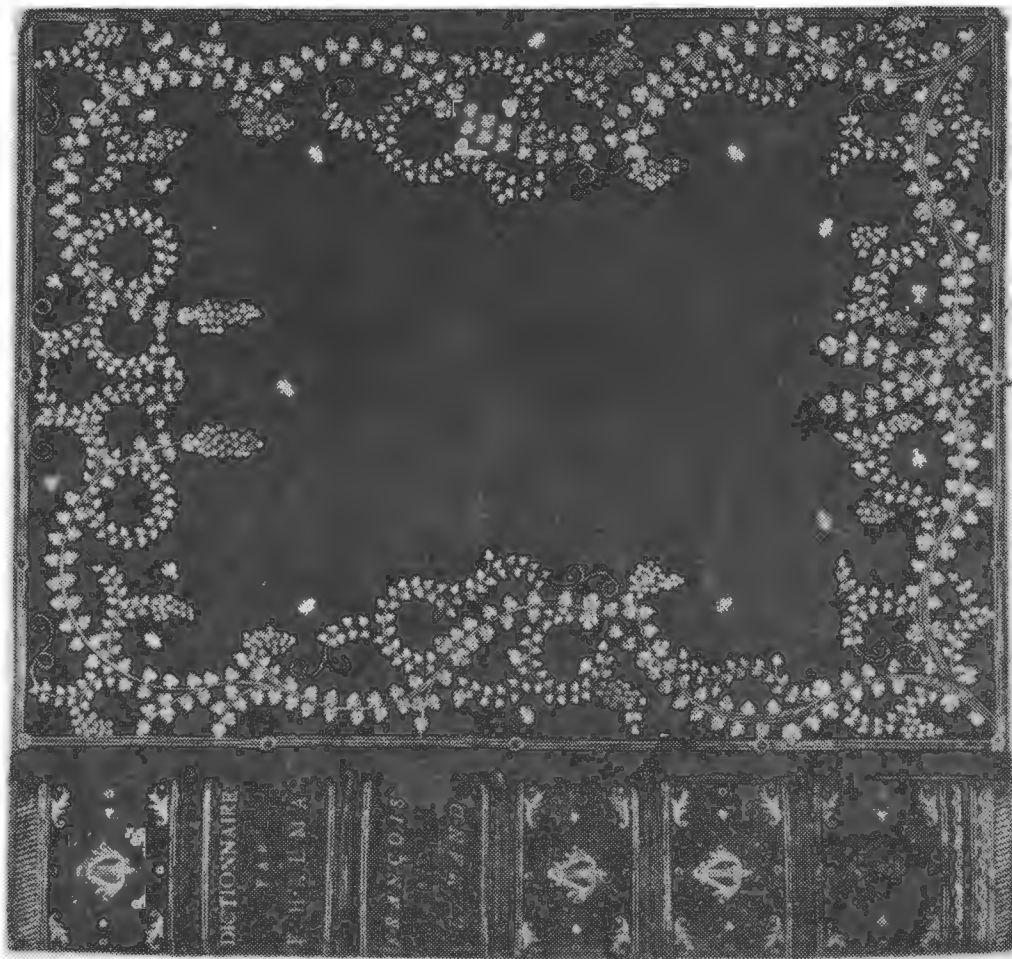
OMHULSEL

- a. kist / doos / koker / foedraal / etui / losse (stof-)omslag / hoes / zak / / - ? -
- b. x x mm
- c. stijf / soepel ; materiaal: leer / perkament / / - ? -
kleur(en) ; kernen: hout / karton / / - ? -
bekleding: ja / nee ; geheel / gedeeltelijk, nl.:
- d. versiering: ja / nee / - ? - ; karakteristiek
sluit aan bij de band: ja / nee / - ? -
- e. auteur / titel:
- f. sluitingen: ja / nee / compleet / incompleet / - ? - ; aantal: ... [...]
materiaal: / - ? -
soort:
- g. beslag: ja / nee / compleet / incompleet / - ? -
soort: ; aantal per soort: ... [...]
materiaal: ; versiering:
- h. signatuur van de maker: ja / nee / - ? - ; nl.:
waar: ; identificatie:
geschreven / gedrukt / gestempeld / verwerkt in versiering / op schildje / op etiket /
- i. conditie: gaaf / beschadigd / incompleet / fragment / gerestaureerd / gerepareerd /
- j. evaluatie:
is gelijktijdig met de band gemaakt: ja / nee / - ? -
datering: / - ? - ;
overige conclusies:

BIJLAGE 2: VOORBEELDEN VERSIERINGSPATRONEN

Ter verduidelijking van de onder LIJSTEN genoemde versieringspatronen worden hier voorbeelden gegeven van de platversiering van een aantal boekbanden, met korte omschrijvingen van de betreffende patronen. De afbeeldingen zijn ontleend aan de tentoonstellingscatalogus *De meest opmerkelijke boekbanden uit eigen bezit* (zie LITERATUUR). Voor meer informatie, inclusief de namen van de binders en de binderijen, wordt verwezen naar de beschrijvingen in deze catalogus. De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de catalogusnummers. De foto's werden welwillend beschikbaar gesteld door de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag.

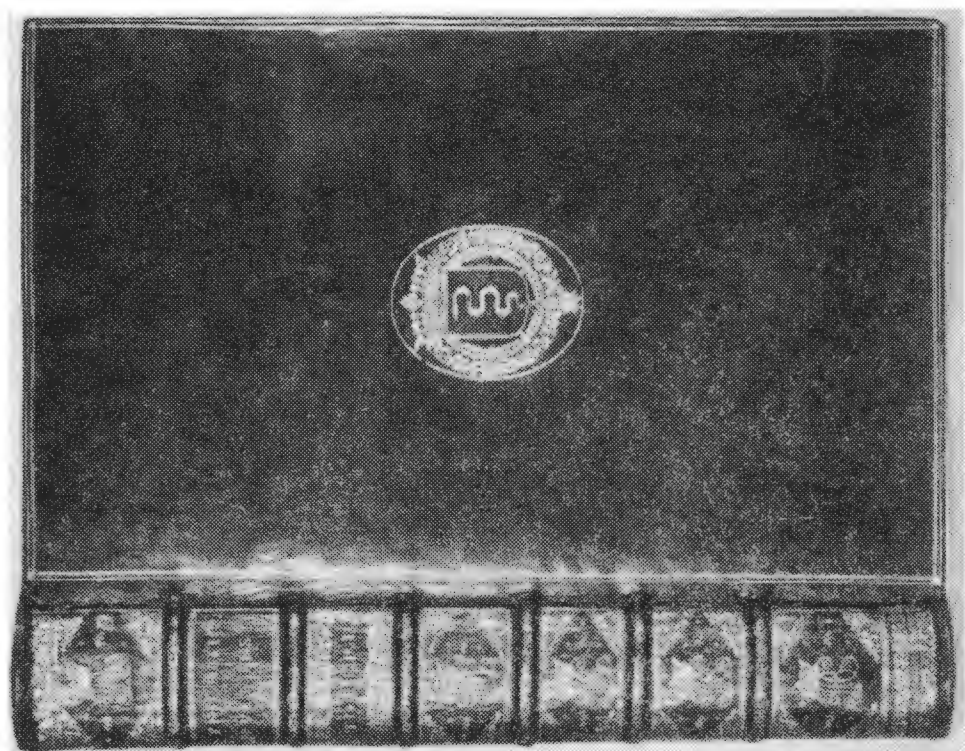
1. Symmetrische versiering ten opzichte van lengte- én breedte-as. Het hier afgebeelde patroon wordt *scottish wheel* genoemd (103)
2. Symmetrische versiering ten opzichte van de lengte-as, maar niet ten opzichte van de breedte-as (95).
3. Asymmetrische versiering (169)
4. Kaderpatroon: één kader van tripellijnen, in combinatie met plaatstempel (hier: wapen) in het midden (53)
5. Kaderpatroon: twee kaders van tripellijnen (de binnenste met stempels op de hoeken), in combinatie met plaatstempel (hier: wapen) in het midden (77)
6. Kader van twee lijnen met stempeling in hoeken en midden (hier: plaatstempels met gestileerde linten en vegetale motieven), in combinatie met een strooipatroon van kleine rozetten (23)
7. Ruitenpatroon, 'gevuuld' (stempels in ruiten en 'halve' ruiten), in combinatie met kaders en losse stempels (16)
NB: Indien er zich geen stempeling in de ruiten bevindt, spreekt men van een 'open' ruitenpatroon
8. Rolstempelpatroon: tegen elkaar aanliggende kaders van rolstempels, in combinatie met op rij gezette losse stempels (42)
9. Kaderpatroon: kaders van rollen, de hoeken van twee kaders verbonden (63)
10. Waaierpatroon in het binnenste kader: halve waaiers in de hoeken en een waaierrozet in het midden (57)
11. Strooipatroon van heraldische lelies, in combinatie met een kader en samengestelde stempelingen in de hoeken en in het midden (45)
12. Figuratieve voorstelling op een paneelstempel binnen twee kaders (34)
13. Bijzonder kaderpatroon: de korte kanten van het binnenste kader bestaan uit dakachtige motieven. Het hier afgebeelde patroon wordt *cottage-roof* genoemd (96)
14. Kantwerkpatroon: strak, in combinatie met plaatstempel (hier: wapen) in het midden (79)
15. Kantwerkpatroon: golvend (80)
16. Geometrisch patroon van diagonale lijnstukken, gevuld met vegetale stempelingen (148)
17. Geometrisch patroon van verticale lijnen en op rij gezette cirkels, in combinatie met letters (151)
18. Antisymmetrische versiering: lintenpatroon, in combinatie met mauresken (20)
19. Antisymmetrische versiering: fanfare-patroon (25)
NB: De antisymmetrie in 18 en 19 is te zien in de wijze waarop de linten elkaar kruisen. Beide versieringen zijn antisymmetrisch ten opzichte van lengte- én breedte-as

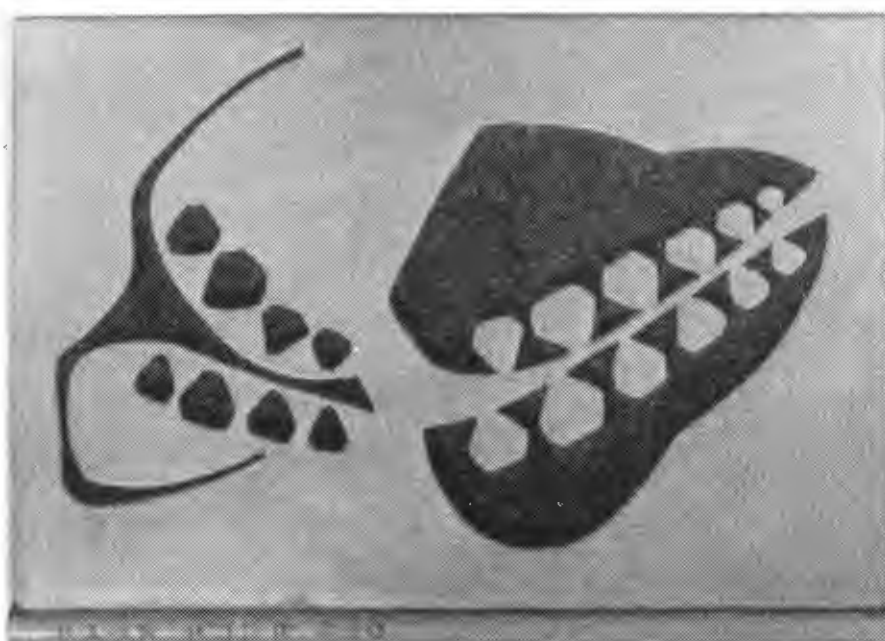
2

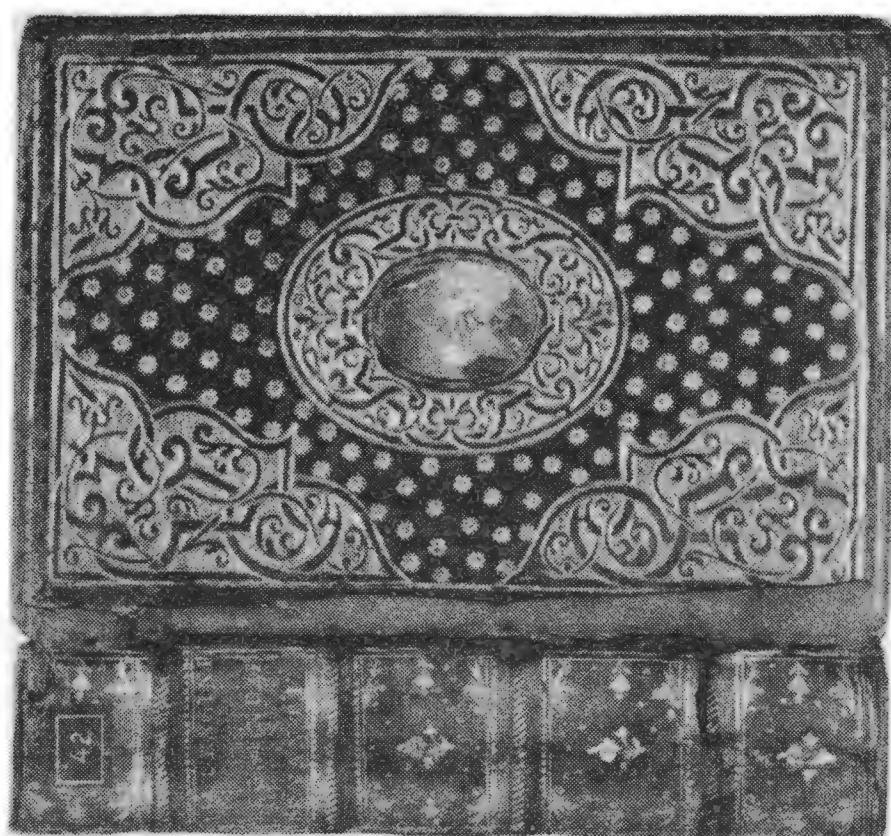
1

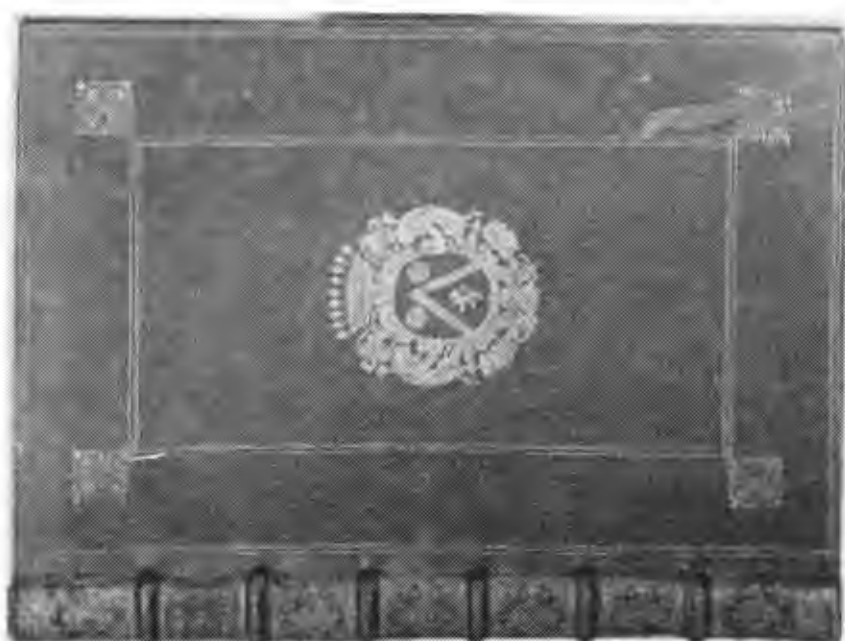
4

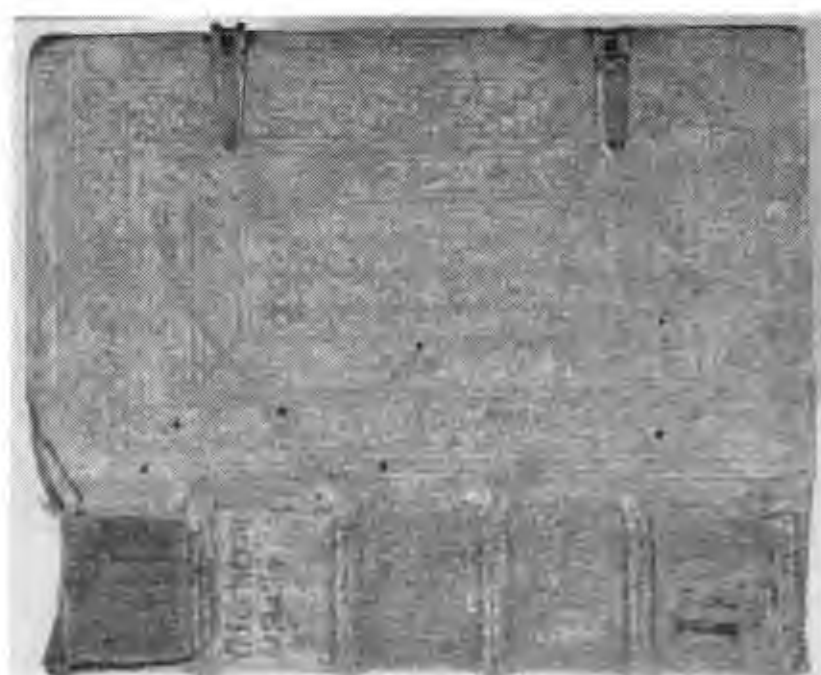
5

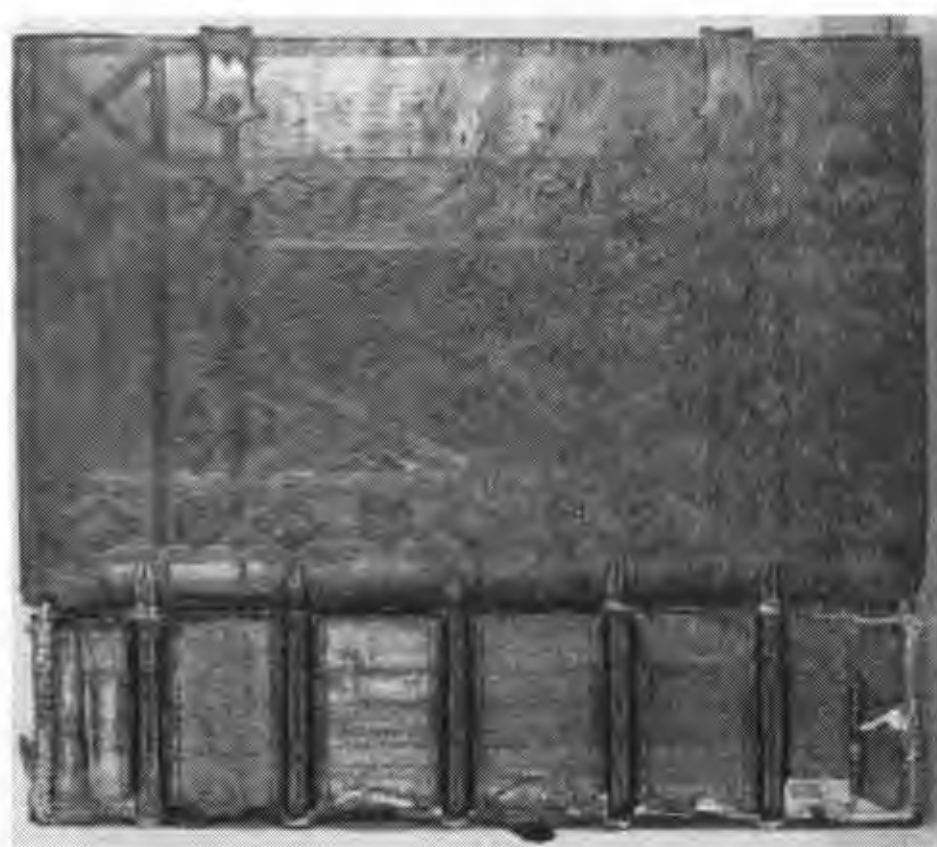
6

5

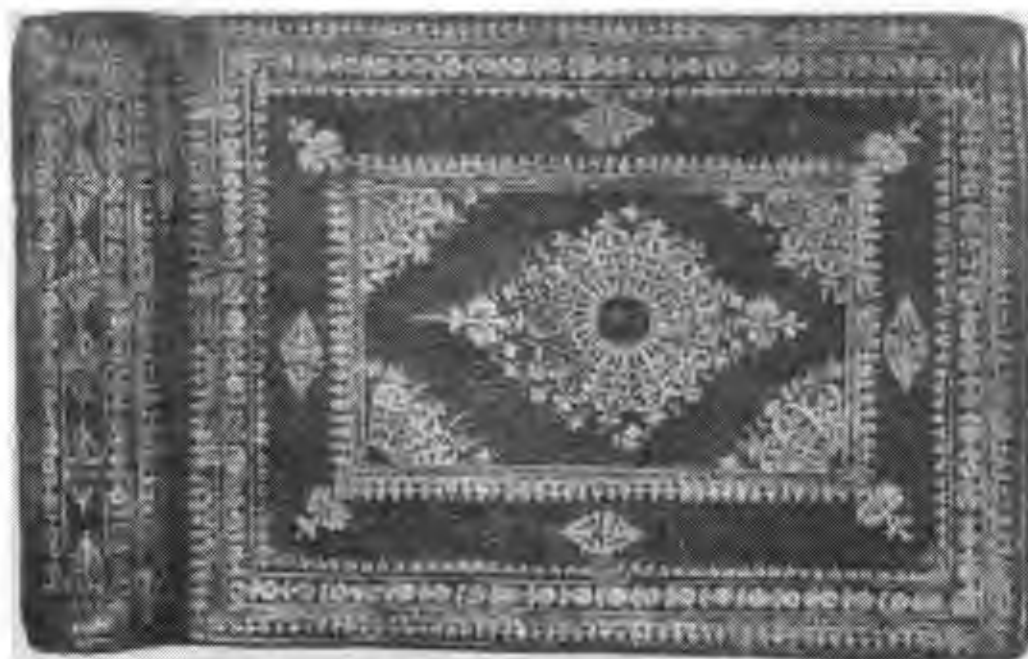
8

7

9

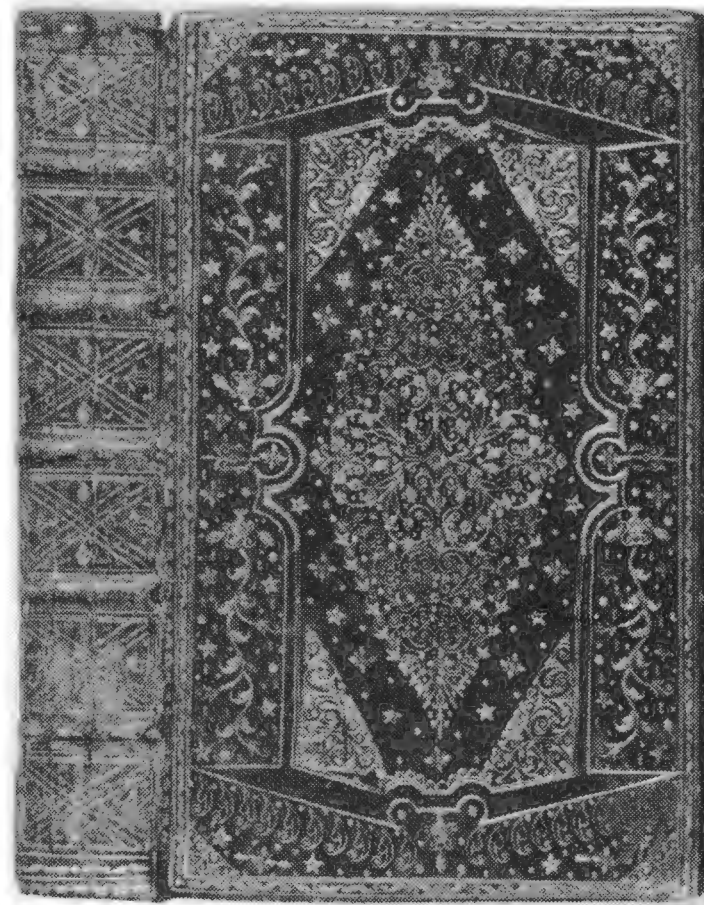

10

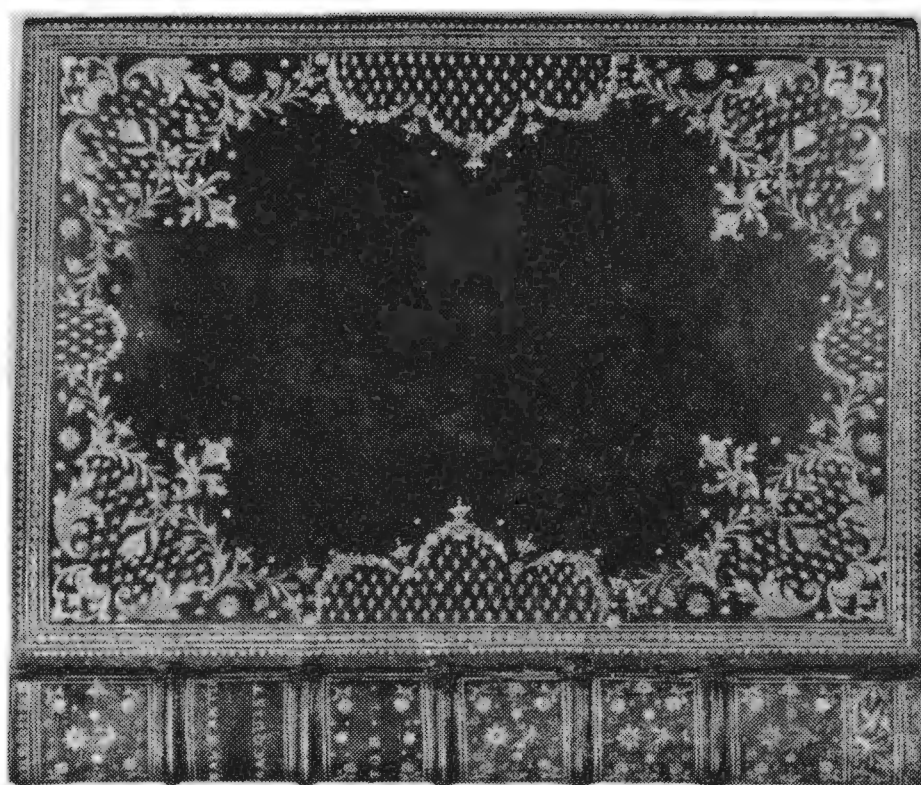

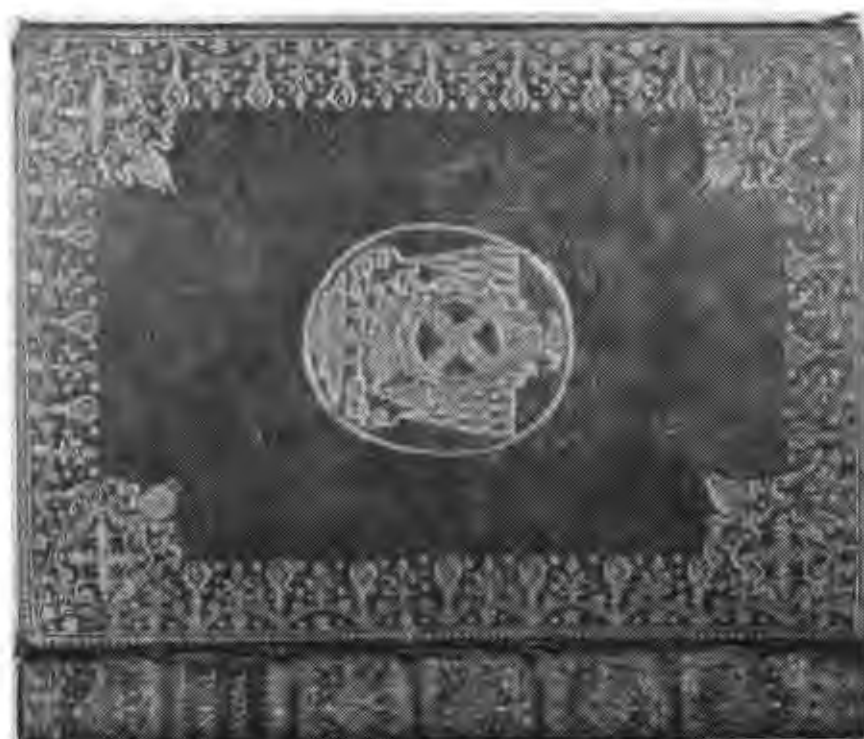
12

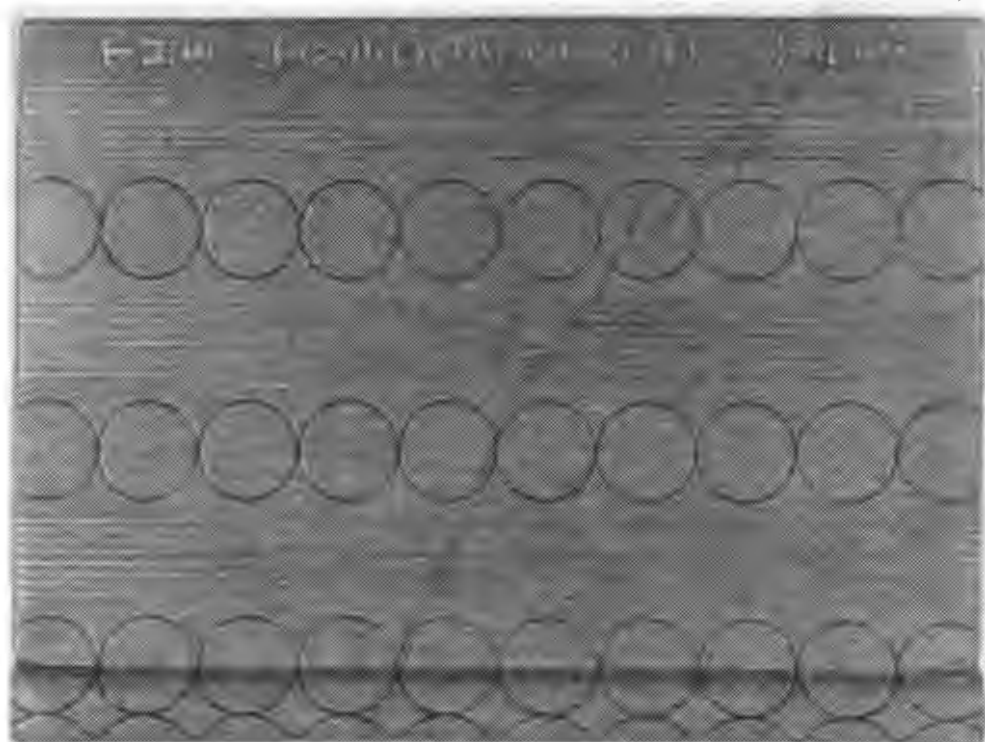
13

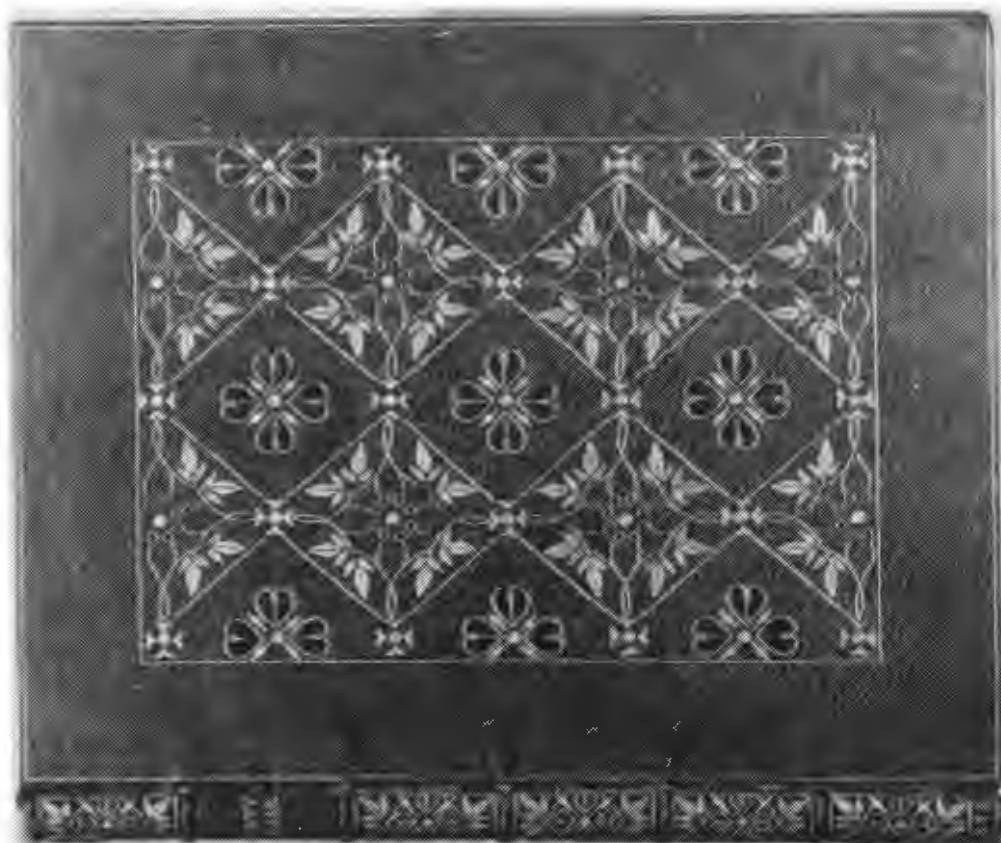
15

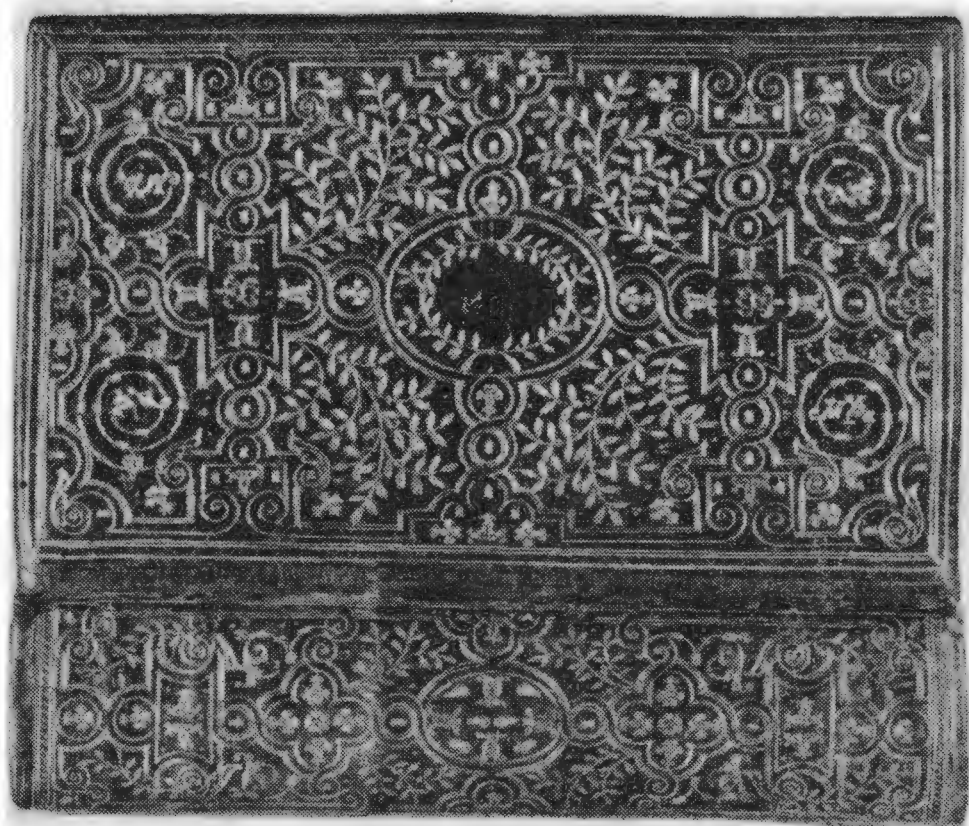
14

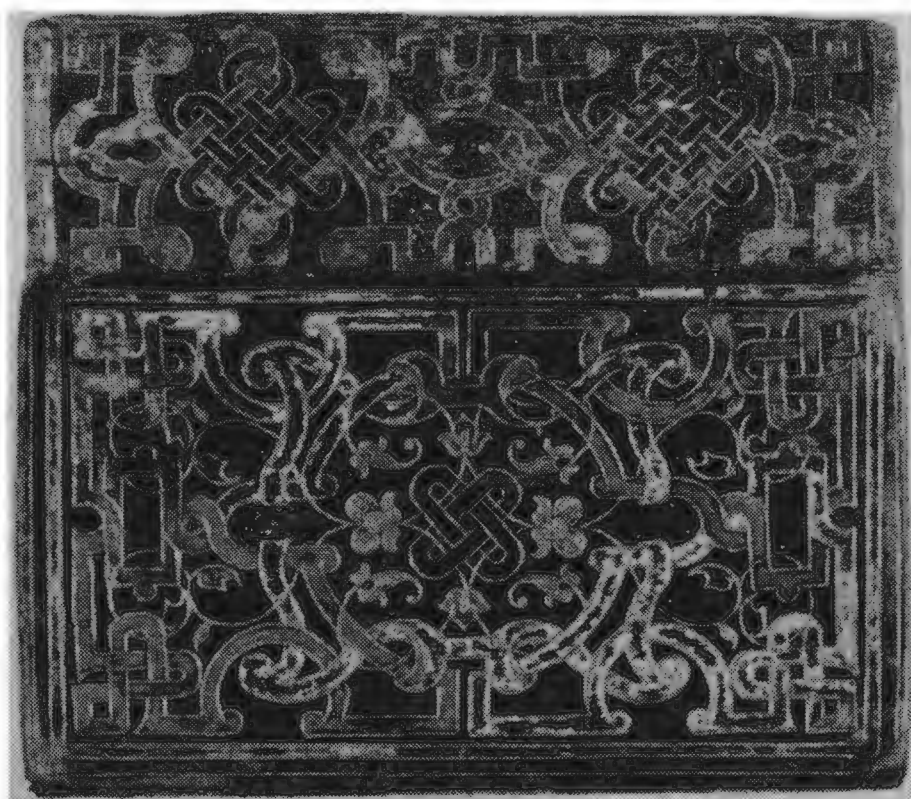
17

16

61

81

